

TIPOLOGIA ȘI EFECTELE SANȚIUNILOR ECONOMICE ASUPRA COMERȚULUI EXTERIOR

TYOLOGY AND EFFECTS OF ECONOMIC SANCTIONS ON FOREIGN TRADE

[https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.4\(112\).08](https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.4(112).08)
CZU: 339.5:339.986

Nicolae ȚĂU,
profesor universitar, doctor habilitat,
Academia de Administrare Publică

Natalia ANTOCI,
conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

Economic sanctions are defined in the dictionary of economics, in general, as „prohibitive economic measures applied by the international community on the export and/or import of material goods, services, resources, etc. to or from a particular country”.

The types of sanctions range from personal restrictions to almost total bans on international trade with one or more countries, which can be extended even to restrictions on legal rights such as trademark protection and other intellectual property. Sometimes sanctions can be included as part of protectionist measures representing behaviors designed to increase wealth without creating wealth, the most famous cases being attempts to force a country's authorities into desirable political action. Usually, these attempts target political and economic leaders, businesses and assets that are considered vulnerable to external pressures. Although some doubt the effectiveness of sanctions, the prevailing opinion is slightly in their favor.

Keywords: *economic sanctions, financial sanctions, travel restrictions, transport restrictions (road, air, sea), cultural sanctions, sports sanctions, diplomatic sanctions, military sanctions.*

REZUMAT

Sanțiunile economice sunt definite în dicționarul de economie, în general, ca „măsurile economice prohibitive aplicate de comunitatea internațională la exportul și/sau importul de bunuri materiale, servicii, resurse etc. către sau dintr-o anumită țară”.

Tipurile de sanțiuni variază de la restricții personale până la interdicții aproape totale asupra comerțului internațional cu una sau mai multe țări, care pot fi extinse

chiar și la restricții privind drepturile legale, cum ar fi protecția mărcilor comerciale și alte proprietăți intelectuale. Uneori, sancțiunile pot fi incluse ca parte a măsurilor protecționiste care reprezintă comportamente menite să crească bogăția fără a crea bogăție, cele mai faimoase cazuri fiind încercările de a forța autoritățile unei țări să acționeze politic. De obicei, aceste încercări vizează liderii politici și economici, întreprinderile și activele care sunt considerate vulnerabile la presiunile externe. Deși unii se îndoiesc de eficacitatea sancțiunilor, opinia dominantă este ușor în favoarea lor.

Cuvinte-cheie: sancțiuni economice, sancțiuni financiare, restricții de călătorie, restricții de transport (rutier, aerian, maritim), sancțiuni culturale, sancțiuni sportive, sancțiuni diplomatice, sancțiuni militare.

Instituirea de regimuri sancționatorii la nivel internațional reprezintă un instrument important pentru menținerea păcii și a securității internaționale. Sancțiunile se adoptă cu scopul de a determina schimbarea unor activități sau politici neconforme cu anumite standarde de conduită împărtășite de comunitatea internațională. Odată cu încheierea Războiului Rece, sancțiunile adoptate în cadrul ONU și, ulterior, de către Uniunea Europeană au început să fie din ce în ce mai frecvent folosite ca instrument „intermediar” între negocieri și acțiune coercitivă, ce urmărește inducerea comportamentului dorit cu evitarea recursului la forța armată [1, p.177]. Odată cu utilizarea lor tot mai frecventă, caracteristicile sancțiunilor s-au modificat sub presiunea necesității evitării efectelor colaterale ale acestora și a eficientizării impactului lor asupra grupurilor țintă [2, p. 60].

Tipurile de sancțiuni utilizate la nivel internațional de către ONU, UE și OSCE sunt:

1. economice (restricții la import, export, investiții, embargouri privind armele);
2. financiare (înghețarea fondurilor și a celorlalte resurse economice);

3. restricții de călătorie, restricții de transport (rutier, aerian, maritim);

4. sancțiuni culturale;

5. sancțiuni sportive;

6. sancțiuni diplomatice.

În elaborarea și implementarea acestor sancțiuni individualizate se urmărește respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, în special a dreptului persoanelor sau entităților sancționate la un proces echitabil și a accesului acestora la căi de atac efective. De asemenea, se urmărește ca măsurile să fie proporționale cu scopul urmărit și să fie însoțite de un regim de excepții care să țină cont de nevoile de bază ale celor sancționați.

Pe de altă parte, Galtung în articolul intitulat „On the effects of International Economic Sanctions: With example from the case of Rhodesia” clasifică sancțiunile prin intermediul următoarelor întrebări:

- Sunt sancțiunile negative ori pozitive?
 - Sunt sancțiunile individuale sau colective?
 - Sunt sancțiunile interne sau externe?
 - Sunt sancțiunile unilaterale, multilaterale sau universale?
 - Sunt sancțiunile generale ori selective?
 - Sunt sancțiunile totale sau parțiale?
- [3, p. 378].

Autorul este de acord că "Rolul vectorilor globalizării în armonizarea funcționării sistemului relațiilor internaționale din secolul XXI cu schimbările ce apar în mediul internațional de securitate" publicat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate de la București, se referă la sistemul internațional, unde vectorii activi ai globalizării, cel militar și cel economic, sunt baza de acțiune care poate fi folosită atunci când un actor dorește să folosească componenta hard a puterii, componentă care se poate manifesta prin mijloace militare și mijloace economice directe ce pot însemna de la amenințarea cu forța, utilizarea puterii militare, și până la sancțiuni economice, blocate comerciale, fonduri pentru coruperea factorilor de decizie aparținând sistemului agresiv, fonduri direcționate pentru sprijinul opozițiilor sau asistență economică pentru actori non-statali din opoziție sau actori statali opoziți.

Asemenea tuturor formelor de putere, eforturile de a exercita sancțiuni economice depind de context, scopuri și priceperea în a converti resurse în comportamente dorite. Evaluarea succesului presupune identificarea clară a obiectivelor, iar participanții activi și observatorii amestecă scopurile uneori. Printre obiectivele majore ale sancțiunilor se numără schimbarea comportamentală, îngrădirea și schimbarea regimului dintr-o țară. În mod alternativ, obiectivele pot fi descrise ca fiind coercitive, de împiedicare și de semnalare. Coerciția este un efort de a-l condiționa pe cel vizat să facă ceva, împiedicarea înseamnă a face ca anumite

acțiuni ale acestuia să fie costisitoare, iar semnalarea indică angajamentul față de țintă, publicul intern sau terțe părți. În urma unui studiu s-a concluzionat că sancțiunile comerciale au rareori efectul de a forța conformarea sau de a distruge guvernul-țintă și au valoare de descurajare limitată, dar își ating în mod frecvent ținta ca simboluri internaționale și interne [4, p. 128].

De exemplu, Banneheka și Bystrov în articolul "Sunt sancțiunile economice "ucigași ai creșterii"? clasifică țările asupra cărora s-au aplicat sancțiuni în două categorii:

1. Țările care sunt sub presiune moderată. Sancțiunile sunt impuse figurilor politice semnificative și/sau oamenilor de afaceri și activelor lor, și aceste țări sunt subiectul unor limitări comerciale: Belarus (2000), Burma/Myanmar (1997).

2. Țările care sunt sub presiune extremă, fiind expuse unor limitări majore politice, comerciale și financiare: Cuba (1960), Iran (1979).

Investigația inițială a lui Banneheka și Bystrov a arătat că cel puțin în cazurile studiate sancțiunile nu au efecte devastatoare și în unele situații permit economiilor să se dezvolte cu rate de creștere îmbunătățite [5, p. 57].

Cele mai cunoscute forme de sancțiuni și măsuri de ordin economic bazate pe constrângere, prin care se încearcă forțarea pașnică a unui stat să pună capăt încălcării unor norme de drept internațional sau a unor principii de politică economică, să revină asupra unor măsuri nedrepte pe care le-a luat și să repare prejudiciul astfel creat sau să facă anumite concesii sunt:

Boicot – refuzul parțial sau total de participare a unei/unor țări sau agenți economici la tranzacțiile bilaterale de piață. Boicotul este o formă particulară a represaliilor și constă în acțiuni de constrângere a unui stat care încalcă grav dreptul internațional, mai ales când pune în pericol pacea și securitatea internațională. Aceste acțiuni pot consta în întreruperea relațiilor comerciale între state, ca și întreruperea comunicațiilor feroviare, maritime, poștale, telegrafice, prin radio sau alte asemenea mijloace, pentru a pune capăt unei încălcări a normelor de drept internațional. Această sancțiune se aplică, în general, de către Consiliul de Securitate sau Adunarea Generală a ONU, prin rezoluție, împotriva statelor care comit acte de amenințare a păcii, de violare a ei, ori de agresiune. Statele pot să recurgă, individual, la boicot numai ca mijloc de represalii;

Blocadă – izolarea totală sau parțială a statului țintă pentru a-i submina la maximum potențialul economic (împiedicarea legăturilor maritime și aeriene internaționale etc.), lipsindu-l de posibilitatea de a avea relații comerciale cu state neutre;

Embargo – ruperea relațiilor comerciale, prin interzicerea importurilor și exporturilor, precum și reținerea, sechestrarea de către un stat a mărfurilor unui alt stat sau a navelor comerciale (împreună cu încărcătura lor), în porturile sau în apele sale teritoriale. El se poate aplica și numai asupra unuia sau câtorva produse. Embargoul reprezintă o formă particulară a represaliilor și constă în acțiunea cu caracter preventiv prin care unui stat care încalcă

grav dreptul internațional i se interzic importurile și exporturile, intrarea sau ieșirea navelor comerciale din porturile, aeroporturile sau din marea sa teritorială, ori chiar reținerea bunurilor acestuia, până la încetarea acțiunilor ilegale și repararea prejudiciilor. Această sancțiune poate fi dispusă și asupra altor bunuri ale statului considerat vinovat ori ale cetățenilor acestuia, fiind considerată ca o măsură care se ia asupra proprietății. Precizăm că nu sunt supuse embargoului bunurile necesare supraviețuirii populației, ajutoarele umanitare, precum și medicamentele [6, p. 7-8];

Linkage negativ (legătură negativă) – relaționarea politicii economice a unui stat cu un alt stat pentru acordarea de către acel stat a unor concesiuni de natură politică sau economică. Astfel, speranța unui avantaj comercial sau financiar trebuie să determine statul țintă să-și modereze comportamentul adoptat în politica externă și/sau internă;

Retorsiune – constă în măsurile luate de către un stat, în vederea constrângerii altui stat să pună capăt actelor sale neprietenești, contrare uzanțelor internaționale. Prin urmare, actele inamicale la care se răspunde nu sunt încălcări ale dreptului internațional public, ci doar ale curtoaziei internaționale, precum unele acte legislative, judecătorești sau administrative, care afectează bunele relații dintre state sau cetățenii acestora. Retorsiunea poate consta în acte neamicale, dar nu ilicite, cum ar fi: reducerea importurilor de la statul care a comis acte neprietenești, sporirea taxelor vamale, nerecunoașterea actelor sale, ne-

acordarea unui ajutor de natură financiară, expulzarea resortisanților aceluși stat, interzicerea accesului în porturi a cetățenilor și navelor aceluși stat, ca și recurgerea la diferite măsuri prohibitive privind comerțul internațional;

Ruperea relațiilor diplomatice este o formă particulară a represaliilor, ce reprezintă un act unilateral al statului, prin care decide rechemarea misiunii sale diplomatice și cere celui alt stat să-și recheme misiunea sa diplomatică, reprezentarea reciprocă a acestor state putând fi realizată în continuare prin intermediul unui terț stat sau organizație internațională.

În ce privește sancțiunile care se aplică pentru asigurarea respectării normelor și principiilor dreptului internațional, Slonovschi în manualul intitulat „Note de curs de drept internațional public” le clasifică în:

Sancțiuni cu folosirea forței armate. Carta ONU instituie un sistem de sancțiuni colective contra păcii și actelor de agresiune. Constatarea și aplicarea sancțiunilor este încredințată Consiliului de Securitate care are răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale. Carta recunoaște dreptul statelor la autoapărare individuală sau colectivă împotriva unui atac armat până Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Întrucât un atac armat constituie o măsură ilegală a forței, dreptul la apărare apare ca reacție la un asemenea act și are caracter de sancțiune. Acesta este singurul caz în care statele au voie să recurgă la forța armată ca formă de autoapărare și aceasta în

limitele prevăzute de carta O.N.U.

Sancțiuni fără folosirea forței armate. Consiliul de Securitate poate lua măsuri de întrerupere totală sau parțială a relațiilor economice, culturale, politice, maritime, aeriene fără folosirea forței armate. La aceste interdicții se mai adaugă și altele în cazul încheierii unor tratate internaționale ca:

- nulitatea unor tratate încheiate sub imperiul forței sau amenințării cu forța ori care încălcă normele imperative ale dreptului internațional;

- încetarea efectelor unui tratat pentru încălcarea gravă a prevederilor sale de cealaltă parte;

- excluderea sau suspendarea din organizațiile internaționale;

- pedepsele penale aplicate celor vinovați de crime contra păcii și umanității.

Dreptul internațional nu este lipsit de sancțiune și nu este imperfect, iar sancțiunea intră în acțiune atunci când interesele statelor converg spre un interes comun, acest scop ar trebui să servească păcii și securității internaționale tuturor statelor și popoarelor și să fie străin de apariția în scena politică a unor interese strategice de dominație, supremație ori legate de politica sferelor de influență ori a unei poziții dominante în economia mondială [7, p. 25].

Regimurile sancționatorii ale Consiliului de Securitate au cunoscut o evoluție semnificativă, în special după sfârșitul Războiului Rece. În perioada 1945-1990, Consiliul de Securitate a impus sancțiuni numai în două cazuri – împotriva Rhodesiei (actualul Zimbabwe) și Africii de Sud – pentru a condamna încălcarea drepturilor omului și

abuzul de putere din viața politică internă. După 1990, odată cu adoptarea sancțiunilor împotriva Irakului, Consiliul de Securitate a extins utilizarea acestui tip de instrument la tipuri diferite de situații cum ar fi: conflicte armate inter-statale, conflicte civile interne, terorism, violări grave ale drepturilor omului și ale dreptului internațional umanitar. Din 1990, au fost adoptate 18 regimuri sancționatorii, dintre care 14 erau în vigoare la nivelul anului 2010.

Practic, sancțiunile internaționale sunt mijlocul prin care se urmărește restabilirea ordinii normative internaționale, încălcată prin conduita unor state. Ele au drept scop de a determina statul autor al încălcării să-și modifice conduita. Prin urmare, sancțiunile internaționale pot fi cu folosirea sau fără folosirea forțelor armate [7, p. 490].

Creșterea numărului de regimuri sancționatorii și complexitatea lor sporită au determinat Consiliul de Securitate să adopte anumite măsuri administrative pentru eficiența lor gestionare. Astfel, s-a creat, în subordinea sa, un cadru instituțional format din organe, unele cu caracter temporar, altele permanente, pentru urmărirea și îmbunătățirea procesului de elaborare, aplicare și implementare a sancțiunilor internaționale impuse.

Pe site-ul oficial al ONU se spune că pentru problemele specifice fiecărui regim de sancțiuni au fost create Comitete de Sancțiuni care, în general, au mandatul de a supraveghea implementarea de către statele membre ale ONU a sancțiunilor specifice impuse prin rezoluțiile Consiliului de Securitate. În

prezent, își desfășoară activitatea 12 comitete de sancțiuni ce funcționează ca organe subsidiare ale Consiliului de Securitate. Pentru aspectele generale legate de sancțiunile internaționale, Consiliul de Securitate a decis crearea la 17 aprilie 2000 a unui Grup de lucru informal numit Working Group on General Issues on Sanctions, cu mandatul de a elabora recomandări și ghiduri de bune practici pentru îmbunătățirea procedurilor de elaborare, aplicare și implementare a sancțiunilor impuse de Consiliul de Securitate.

Pentru a se asigura respectarea standardelor de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale la includerea sau excluderea pe sau de pe liste a persoanelor sau entităților supuse sancțiunilor internaționale, prin Rezoluția 1730 (2006), Consiliul de Securitate a decis înființarea unui Punct focal pentru cererile de de-listare. Acest organ permanent a primit mandatul de a administra cererile privind de-listarea în strânsă colaborare cu experții comitetelor de sancțiuni și de a asigura un canal de comunicare cu indivizii sau entitățile supuși sancțiunilor Consiliului de Securitate.

Există o gamă largă de măsuri restrictive care ar putea fi impuse, de exemplu, și de Uniunea Europeană. Atunci când se iau decizii privind măsurile restrictive, este important să se analizeze ce măsură sau pachet de măsuri ar contribui mai bine la obținerea rezultatului scontat [8, p. 202]. Acestea pot fi: sancțiuni diplomatice (expulzarea diplomaților, ruperea raporturilor diplomatice, suspendarea vizitelor oficiale); suspendarea cooperării cu o

țară terță; boicotarea evenimentelor sportive și culturale; sancțiuni comerciale (generale sau specifice, embargouri asupra armelor); sancțiuni financiare (blocarea fondurilor sau a resurselor economice, interzicerea tranzacțiilor financiare, restricții privind creditele la export sau investițiile); interdicții de zbor și restricții privind admiterea.

Măsurile restrictive impuse de UE pot viza guverne ale unor țări terțe sau persoane și entități fără caracter statal (teroriști și grupări teroriste). De reținut că UE nu poate impune sancțiuni autonome împotriva unor persoane sau entități, dacă nu există o dimensiune de politică externă [9, p. 80]. În cazul în care persoanele sau entitățile fac obiectul unor măsuri restrictive specifice (denumite uneori „sancțiuni inteligente”), trebuie să existe criterii clare, adaptate cazurilor concrete, pentru a se putea stabili cine trebuie să figureze pe listă și cine trebuie eliminat. Prin urmare, Consiliul de Securitate al ONU poate cere tuturor statelor membre să implementeze măsuri, cu excepția utilizării forței armate. Articolul 41 din Carta Națiunilor Unite prevede că astfel de măsuri pot include întreruperea completă sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, radio, precum și a altor mijloace de comunicare și, de asemenea, ruperea relațiilor diplomatice.

Ca și Consiliul de Securitate al ONU, în ultimii ani, UE a aplicat, în general, măsuri restrictive de tipul embargourilor asupra armelor, restricțiilor economice și financiare și restricțiilor privind admiterea. Consiliul UE a adoptat

orientări privind aplicarea și evaluarea măsurilor restrictive (sancțiunilor) în cadrul politicii externe și de securitate comună, care oferă îndrumări cu privire la problemele comune și conțin formule standard și definiții comune care pot fi utilizate în normele de aplicare a măsurilor restrictive [9, p. 232].

În principiu, sancțiunile ar trebui să vizeze, pe cât posibil, persoanele și entitățile care se fac răspunzătoare de politici și acțiuni reprobabile. În acest fel ar fi minimizezate efectele negative pentru ceilalți. Introducerea și aplicarea măsurilor restrictive trebuie să se facă, întotdeauna, în conformitate cu legislația internațională, să respecte drepturile omului și libertățile fundamentale, în special dreptul la un proces echitabil și la un recurs efectiv. Măsurile impuse trebuie să corespundă întotdeauna obiectivelor. Sancțiunile specifice prevăd derogări care permit luarea în considerare a necesităților de bază ale persoanelor vizate. De asemenea, măsurile restrictive trebuie să respecte obligațiile internaționale ale Comunității Europene și ale statelor membre, în special Acordurile OMC [10, p. 345].

Prin urmare, UE utilizează cu prudență sancțiunile economice și financiare, ca excepții de la principiile pieței comune, care se bazează pe libera circulație a capitalurilor și pe liberalizarea schimburilor comerciale. Înainte de aplicarea sancțiunilor, poate fi necesar să se invoce clauze de suspendare a acordurilor cu țări terțe sau să se pună capăt acordurilor cu acestea. UE se va abține să adopte instrumente legislative care, având în vedere aplicabilitatea lor extraterritorială, ar încălca dreptul

internațional. Un alt element fundamental al măsurilor restrictive aplicate de UE constă în introducerea unei clauze de expirare sau de revizuire, astfel încât să existe garanția abrogării măsurilor restrictive sau a adaptării acestora în funcție de evoluțiile înregistrate. Toate măsurile autonome ale UE sunt permanent revizuite [11, p. 8].

De reținut că UE nu poate impune sancțiuni autonome împotriva unor persoane sau entități, dacă nu există o dimensiune de politică externă. În cazul în care persoanele sau entitățile fac obiectul unor măsuri restrictive specifice (denumite uneori „sancțiuni inteligente”), trebuie să existe criterii clare, adaptate cazurilor concrete, pentru a se putea stabili cine trebuie să figureze pe listă și cine trebuie eliminat [6, p. 70].

Embargouri asupra armelor. Embargourile asupra armelor pot fi impuse în vederea stopării exportului de arme și de echipament militar în zonele de conflict sau în țări în care regimurile politice ar putea să le folosească pentru represiuni interne sau acte de agresiune îndreptate împotriva unei alte țări.

Sancțiunile economice și financiare. Ținând cont de importanța economică a UE, sancțiunile economice și financiare pot constitui un instrument foarte eficient [73, p. 100]. Ele pot consta în interdicții la export și/sau import (sancțiuni comerciale care pot fi aplicate anumitor produse precum petrolul, lemnul sau diamantele), interdicții privind prestarea anumitor servicii (brokej, servicii financiare, asistență tehnică), interdicții de zbor, interdicții privind investițiile, plățile și mișcările de capital sau suprimarea preferințelor tarifare.

Cu toate acestea, restricțiile economice sau financiare stricte pot conduce la costuri economice și umanitare prea mari. Măsurile restrictive de natură economică și financiară, inclusiv sancțiunile financiare specifice, trebuie aplicate de către toate persoanele și entitățile care desfășoară activități economice pe teritoriul UE, inclusiv de către resortisanții din țări terțe, resortisanții UE și entitățile constituite conform legislației unui stat membru al UE atunci când își desfășoară activitatea în afara UE [43, p.12].

Restricții privind admiterea (interdicția de acordare a vizelor sau interdicția de călătorie). Resortisanții țărilor terțe pot face obiectul unei interdicții de admitere pe teritoriul UE, conform obiectivelor menționate la punctul 1. Statele membre sunt invitate să ia toate măsurile necesare pentru a preveni intrarea pe teritoriul lor sau tranzitarea acestuia de către persoanele care figurează pe listă. Ca regulă generală, instrumentul juridic care impune astfel de restricții va autoriza unele derogări de la interdicția de acordare a vizelor sau de la interdicția de călătorie fie în temeiul unor motive umanitare sau de alt tip, fie cu scopul de a permite unui stat membru să-și respecte obligațiile care îi revin conform dreptului internațional. Restricțiile privind admiterea nu obligă un stat membru să le refuze propriilor cetățeni intrarea pe teritoriul său.

Sancțiuni specifice pentru combaterea terorismului. UE aplică sancțiuni pe baza rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU nr. 1267 și 1373. UE aplică măsuri îndreptate împotriva persoanelor și grupurilor implicate în acte

de terorism și care figurează pe lista preluată în cea mai recentă poziție comună, de modificare a Poziției Comune 2001/931/PESC. Persoanelor ale căror nume sunt urmate de un asterisc nu li se aplică sancțiuni financiare în baza unui regulament comunitar, cu toate că pot face obiectul unor sancțiuni financiare la nivel național; celelalte persoane de pe listă fac obiectul sancțiunilor financiare prevăzute de Regulamentul Nr. 2580/2001 al Consiliului. Consiliul UE a elaborat o fișă informativă intitulată "Lista UE cuprinzând persoanele, grupările și entitățile care fac obiectul măsurilor specifice de combatere a terorismului". Mandatul și metodele Grupului de lucru „CP 931”, care evaluează propunerile de înscriere și de radiere de pe listă, sunt stabilite în Documentul 10826/1/07 REV 1 al Consiliului [14].

Nemijlocit la conflictul din Transnistria, Kreutz în articolul numit "Hard Measures by a Soft Power, Sanctions Policy of the European Union. Sanctions policy of the European Union 1981—2004", explică cauzele aplicării în februarie 2003, de către Uniunea Europeană și SUA a sancțiunilor de călătorie împotriva liderilor Transnistriei în încercarea de a ieși din impas la masa negocierilor.

În continuare, autorul analizează detaliat următoarele două studii de caz:

1. Instaurarea sancțiunilor economice de către SUA față de Iran.

2. Sancțiunile economice aplicate Federației Ruse de către comunitatea internațională.

1. Instaurarea sancțiunilor economice de către SUA față de Iran. Dosarul confruntării între SUA și Iran,

din ultimii ani, deschide periodic noi și noi file prin declarații, amenințări, sancțiuni, pași fără precedent și fără întoarcere. De exemplu, blocarea de SUA a exportului bunurilor iraniene în urma luării ca ostatici a personalului lor diplomatic a ambasadei din Teheran în 1979. De exemplu, la sfârșitul lunii decembrie 2006, New York Time relatează că „SUA și Marea Britanie vor începe să trimită nave de război suplimentare și avioane în regiunea Golfului Persic într-o etalare a capacităților militare față de Iran, care va avea loc în timp ce ONU continuă să dezbată posibile sancțiuni împotriva Teheranului.

Interesul Iranului pentru tehnologie nucleară datează din anii 1950, când șahul Reza Pahlavi a început să primească sprijin de la Statele Unite ale Americii prin programul Atomi pentru Pace. După o perioadă de stagnare care a urmat revoluției teocratice, Iranul a redevenit interesat de un program nuclear la mijlocul anilor 1980, și după unele experimente întreprinse în anii 1990 dar și la începutul anilor 2000 programul nuclear iranian a început să atragă atenția internațională, fiind considerat cel mai grav caz de proliferare nucleară alături de cel al Coreei de Nord. Ținând cont de consecințele pe care le-ar putea avea dezvoltarea unui program nuclear militar asupra regimului internațional al neproliferării nucleare, dar și asupra securității internaționale, nu este de mirare că atât organismele internaționale, cât și marile puteri nu au ezitat să reacționeze. În ciuda încercărilor constante ale Agenției Internaționale pentru Energie Atomică de a clarifica evoluția

programului, dar și posibilele dimensiuni militare ale acestuia, rămân încă numeroase chestiuni de lămurit [15, p. 65]. Nici încercările Uniunii pentru unii, pare a fi un război care nu se va termina niciodată. Pentru alții, acest conflict poate declanșa o apocalipsă nucleară.

De partea cealaltă, Iranul îi cere Americii să ridice sancțiunile impuse țării, să retrocedeze bunurile iraniene asupra cărora a pus sechestru, să-și retragă trupele din Afganistan, Irak și Golful Persic, să înceteze sprijinul necondiționat acordat Israelului, să pună capăt manipulării opiniei internaționale și intimidării țărilor mai mici [16, p.17].

Deși instituționalismul alegerii raționale este abordarea cea mai adecvată pentru explicarea intervenției Uniunii Europene în soluționarea crizei nucleare iraniene, ea nu se dovedește a fi utilă în explicarea mijloacelor de intervenție ale Uniunii Europene în acest caz de proliferare. Astfel, întrebarea care se pune este: a fost abordarea Uniunii Europene rațională? Răspunsul este unul negativ din moment ce există numeroase argumente care susțin iraționalitatea mijloacelor utilizate de către Uniunea Europeană, fie că vorbim despre încheierea acordurilor cu Iranul, în perioada 2003-2004, fie că avem în vedere sancțiunile multilaterale adoptate sub auspiciile ONU și sancțiunile unilaterale adoptate de Uniunea Europeană ca o completare la primele. Argumentele care susțin iraționalitatea intervenției UE țin de lipsa de stimulente pe care le putea oferi Iranului, lipsa de încredere dintre UE și Iran care a condus și la un ritm extrem de lent al negocierilor, neajunsurile acordurilor încheiate în

perioada 2003-2004, slăbiciunea sancțiunilor multilaterale adoptate sub auspiciile ONU, dar și efectele extrem de costisitoare ale sancțiunilor unilaterale adoptate de UE chiar asupra statelor sale membre [16, p. 89].

Timp, de cinci ani, din 2010 până în 2015, Statele Unite au impus sancțiuni economice dure Iranului, acuzând regimul de la Teheran pentru programul său nuclear.

Agenția Internațională pentru Energie Atomică a anunțat că inspectorii săi au verificat pe teren că Iranul a luat măsurile prevăzute. Ridicarea acestor sancțiuni internaționale va debloca active în valoare de miliarde de dolari și va permite Republicii Islamice să-și vândă petrolul pe piața internațională.

În această ordine de idei, autorul tezei de doctorat cu titlul „Securitate nucleară. Studiu de caz: Uniunea Europeană și Iran” amintește că identitatea internațională a Uniunii Europene are la bază valori precum preferința pentru mijloacele pașnice în soluționarea problemelor internaționale, multilateralismul, respectul pentru dreptul internațional și pentru organizațiile internaționale ceea ce, de fapt, a influențat într-o măsură considerabilă abordarea UE în cazul nuclear iranian. De asemenea, statele membre ale Uniunii Europene au trecut printr-un proces de socializare în ceea ce privește chestiunile de politică externă, astfel încât cooperarea bună din trecut cu statul iranian și anii de experiență în domeniul neproliferării nucleare au determinat statele membre să considere că cea mai adecvată abordare în soluționarea crizei nucleare este utilizarea mijloace-

lor diplomatice și politice. Doar în caz de eșec al acestora urma să se recurgă la sancțiuni multilaterale și unilaterale.

Autorul, Haidar, în teza de doctorat cu titlul "Sanctions and Exports Deflection: Evidence from Iran (Sancțiunile și devierea exporturilor: dovezi bazate pe studiul de caz al Iranului)" redă existența, măsura și mecanismul devierii exporturilor, care au urmat devastării exporturilor, după impunerea sancțiunilor economice împotriva exportatorilor iranieni. Utilizând date dezagregate cu privire la exporturile companiilor iraniene din domeniul petrolier, Haidar arată cum dimensiunea exportatorului, fostul statut de exportator și strategia de preț contează în procesul devierii exporturilor.

Principalele constatări ale autorului au fost următoarele:

a) două treimi din valoarea exporturilor iraniene ne petroliere crezute a fi distruse de sancțiunile impuse împotriva exporturilor din Iran, de fapt, au fost deviate spre țări de destinație care nu au aplicat sancțiuni economice împotriva Iranului;

b) exportatorii au redus prețul produselor lor, deoarece ei au deviat exporturile lor spre noi destinații;

c) exportatorii au deviat mai mult produsele lor de export din sectoarele cheie și cele omogene; (iv) exportatorii mai mari au deviat mai mult exporturile față de exportatorii de talie mică;

d) noile destinații sunt mai favorabile și prietenoase din punct de vedere politic față de Iran;

e) probabilitatea unui exportator de a devia exporturile către o altă destinație apărea dacă compania ex-

portatoare exporta produsele sale și înainte de instaurarea sancțiunilor, sugerând că costul de export nu trebuie neglijat.

În opinia noastră, această situație este valabilă și pentru Rusia. Deja mulți analiști speculează referitor la care piețe de desfacere ar putea beneficia de pe urma golului lăsat în piața rusă de sancțiunile aplicate de Occident. După ce Rusia a răspuns cu o acțiune de retorsiune, interzicând importul la mai multe produse alimentare din UE și SUA, precum și Australia, Canada și Norvegia, aproximativ 90 întreprinderi producătoare de carne au fost aprobate să vândă carne de pui, vită și de porc în Rusia. Totodată, Brazilia speră să crească exporturile de porumb și soie în Rusia, conform declarațiilor făcute de Secretarul pe politică agricolă, Senneri Paludo. De asemenea, Moscova a avut întrevederi cu reprezentanții altor guverne din America Latină cu privire la diversificarea în continuare a rutelor sale comerciale.

2. Sancțiunile economice aplicate Federației Ruse de către comunitatea internațională.

Un alt exemplu de aplicare a sancțiunilor de către comunitatea internațională este în rezultatul escaladării tensiunilor dintre Rusia și Ucraina care a culminat cu anexarea Crimeii la Federația Rusă, a devenit evidentă pentru comunitatea occidentală democratică necesitatea impunerii unor sancțiuni economice, care, deși costisitoare, în special pentru UE, reprezentau expresia condamnării fără echivoc a politicii expansionist agresive a Rusiei [17].

Autorii Jura și Burian în articolul

„Sancțiuni Internaționale. Studiu de caz” enumeră și analizează cazul Rusiei și divizează sancțiunile în:

1. *Sancțiuni aplicate Rusiei de către Organizațiile Internaționale:*

- Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (a suspendat procesul de admitere a Rusiei ca stat membru în organizație și a anunțat înțărirea cooperării cu Ucraina).

- Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (a suspendat întâlnirile militare și civile cu Rusia, refuzând și planificarea misiunilor militare comune etc.).

- Uniunea Europeană (a anulat summitul UE-Rusia; Parlamentul European a adoptat o rezoluție cu caracter consultativ, în care a cerut să se renunțe la construcția gazoductului „South Stream”, etc.).

- Consiliul Europei (a anulat toate activitățile planificate în Rusia; a privat delegația rusă de dreptul la vot și a interzis membrilor delegației rusești să ocupe poziții de conducere în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, în plus a interzis reprezentanților ruși dreptul de a participa la misiunile de observare a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei până la sfârșitul anului 2014).

- Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene (a interzis transportul aerian în Crimeea).

- Grupul celor Opt - G8 (a anulat summit-ul „Grupul celor Opt”, care urma să aibă loc în luna iunie la Soci și a suspendat participarea Rusiei la G8).

- Grupul de Acțiune Financiară Internațională pentru Combaterea Spălării Banilor (a refuzat să mai țină reuniunea plenară programată la Moscova, în ciuda faptului că Rusia, în pri-

ma jumătate a anului 2014 a deținut Președinția organizației);

- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (a înghețat luarea deciziilor privind noi proiecte în Rusia).

- North American Aerospace Defense Command (a anulat exercițiile militare comune cu Rusia „Vigilant Eagle”, care urmau să aibă loc în largul coastei din Alaska).

2. *Sancțiuni Individuale ale statelor aplicate Rusiei, de exemplu, de Australia, Marea Britanie, Germania, Israel, Islanda, Canada, SUA, Ucraina etc.*

Situația din Ucraina, potrivit președintelui american, prezintă în continuare o „amenințare extraordinară pentru securitatea și politica externă a Statelor Unite ale Americii” care a ajuns la concluzia că sancțiunile impuse anul trecut Rusiei „trebuie să rămână în vigoare încă un an după 6 martie 2015”. Este vorba de sancțiunile aplicate pe 6, 16, 20 martie și 19 decembrie 2014 Rusiei în urma anexării peninsulei ucrainene Crimeea și susținerii rebelilor proruși care au făcut ravagii în estul Ucrainei. Sancțiunile vizează oficiali și oameni de afaceri ruși, precum și apropiați ai fostului președinte. Mai mult, Statele Unite au adoptat sancțiuni și împotriva unor companii rusești ce activează în regiunile separatiste ucrainene Donețk și Lugansk [18].

În *The Economist* din 2014 se arată că mesajul impunerii sancțiunilor economice este acela de a sublinia pentru autoritățile de la Kremlin, că o continuare a politicii expansioniste cu posibile consecințe și asupra altor state învecinate este inacceptabilă și va conduce la o izolare în plan politic și economic a Rusiei, cu consecințe extrem de nefaste

asupra economiei naționale. Sancțiunile economice impuse de UE au vizat, în special, blocarea conturilor și acțiunilor mai multor persoane importante din Rusia și neacordarea vizelor de călătorie unor personalități. După organizarea așa-numitelor referendumuri pentru autonomie din estul Ucrainei, UE rămâne fermă în decizia de a menține sancțiunile economice la adresa Rusiei. Consiliul European ar putea adopta o nouă serie de sancțiuni împotriva Rusiei dacă situația din Ucraina nu se va detensiona.

De asemenea, la data de 20 martie 2014 și SUA au stabilit sancțiuni economice împotriva a 20 de membri ai cercului de apropiați ai președintelui rus și a băncii care i-a susținut pe aceștia. Sancțiunile prevăd înghețarea activelor din SUA ale persoanelor în cauză, care nu vor putea nici să mai încheie parteneriate de afaceri cu cetățeni sau companii americane. Sancțiunile economice impuse de SUA au vizat și impulsivarea retragerii unor importante companii de pe piața rusă, printre ele operatorii de plăți cu cardul Visa și MasterCard, care au sistat furnizarea serviciilor de plăți pentru clienții mai multor bănci din Rusia, printre care și Banca Rossiya, bancă ce deține unele dintre cele mai valoroase active ale statului.

Canada a decis, de asemenea, să adopte, la data de 12 mai 2014, noi sancțiuni împotriva a 12 oficiali ruși și ucraineni, printre care și șeful Statului Major al Forțelor Armate din Rusia, ca urmare a referendumurilor de independență organizate la data de 11 mai în estul Ucrainei. Referitor la acest aspect, premierul canadian Stephen Harper a precizat că Occidentul ar putea aplica noi sancțiuni

economice Federației Ruse cu scopul de detensiona situația din Ucraina în condițiile în care Rusia, precum și activitatea sa militară provocatoare rămân un motiv serios de îngrijorare pentru comunitatea internațională [19].

În fișa tehnică despre UE intitulată „partenerii estici” al Parlamentului European, se spune că „deși conflictul militar s-a diminuat în intensitate grație acordului de încetare a focului convenit la Minsk, intensificări periodice ale luptelor au pus sub semnul întrebării sustenabilitatea armistițiului. UE a legat sancțiunile sale economice împotriva Rusiei de respectarea deplină de către aceasta a Acordului de la Minsk”.

Potrivit evaluării Agenției de Rating Fitch, perspectivele evoluției economiei ruse nu sunt deloc optimiste, întrucât băncile din SUA și UE ar putea fi reticente să împrumute Rusia în actualele circumstanțe, situație în care ritmul PIB se va deprecia în continuare, iar sectorul privat ar putea avea nevoie de sprijinul statului, pe fondalul declinului constant al ISD și al retragerilor masive de capital extern. Evaluările Standard & Poor's indică, de asemenea, faptul că riscurile geopolitice ridicate și perspectiva sancțiunilor din partea UE și SUA, ca urmare a anexării Crimeii, ar putea reduce fluxul investițiilor, determinând ieșiri mai mari de capital și încetinind puternic creșterea economică în Rusia. Pe cale de consecință, Standard & Poor's a coborât rating-ul Rusiei de la BBB (stabil) la BBB (instabil), doar cu o treaptă superior celui de climat economic cu risc maxim („Junk”). De asemenea, ambele Agenții de rating au anunțat că vor reduce și mai mult ra-

tingul Rusiei, în cazul în care împotriva acesteia vor fi luate măsuri mai dure din partea SUA și a Uniunii Europene (în special legate de exporturi).

UE, NATO, SUA au condamnat acțiunile Rusiei de acaparare a noi teritoriilor din fostele state sovietice prin impunerea unor sancțiuni economice. Surprinzător de neplăcut pentru poporul rus este efectul de bumerang asupra economiei Rusiei prin destabilizare, realizat de către Putin, coroborat cu sancțiunile economice prelungite, prăbușirea pieței petrolului, a celei de energie electrică au generat o importantă scădere economică și o depreciere foarte importantă a rublei, fapt ce a condus la scăderea rezervei valutare a Băncii Centrale Ruse, de la circa 600 de miliarde dolari la sub jumătate.

Noi considerăm că consecințele măsurilor impuse de Occident sunt însemnate, dar nu atât de dramatice pentru cursul politic al Rusiei și, probabil, pentru bugetul național cât sunt prețurile produselor de export - petrolul și gazul - drept rezultat al pierderilor anuale în urma scăderii prețului "aurului negru" [20, p. 154].

Din același motiv s-a înregistrat și declinul dramatic al rublei. De la sfârșitul anului 2014, cursul oscilează aproape sincron cu cotația petrolului. Problema fundamentală a Rusiei este că Putin a pariat pe un flux continuu de petrodolari fără să-l intereseze modernizarea

și diversificarea economiei autohtone.

Aplicarea unor sancțiuni economice reale ar fi, în mod evident, costisitoare pentru UE. Potrivit unui raport confidențial al Comisiei Europene, Germania ar trebui să ia în calcul un declin cu 0,9 p. p. al ratei de creștere economică, în acest an și de 0,3 p. p. anul viitor. Situația ar fi mult mai dificilă în alte țări. În orice caz, probabilitatea ca UE să treacă la sancțiuni economice majore la adresa Rusiei este foarte redusă, întrucât acestea nu pot fi aplicate decât cu unanimitatea statelor membre.

După cum accentuează Nye, instrumentele economice precum sancțiunile și ajutorul vor fi cruciale în acest secol, pentru că acestea sunt deseori cele mai eficiente în termeni de costuri relative. Însa este o greșeală să afirmăm că secolul XXI va fi era geoekonomiei. Difuzia puterii spre actori non statali, inclusiv corporațiile transnaționale, stabilește limite ale strategiilor statelor în privința folosirii instrumentelor economice. Statele se vor confrunta deseori cu obstacole în a-și exercita puterea economică, atât pentru că participanții activi de pe piață sunt dificil de controlat, cât și deoarece condițiile pieții sunt variabile. Totuși, chiar dacă este o greșeală să facem generalizări cu privire la dominația puterii economice asupra puterii militare în secolul XXI, este la fel de important să înțelegem întreaga serie de instrumente de politică economică [21, p. 37].

BIBLIOGRAFIE

1. Cîmpean O.V. Politică externă și de securitate a Uniunii Europene. Definierea interesului european și dezvoltarea relațiilor strategice partenariale. Teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca, 2013.

2. Elliott K. A. The sanctions glass: Half full or completely empty? *International Security*, Vol. 23, nr. 1, p. 50-65.
3. Galtung J. On the effects of International Economic Sanctions: With example from the case of Rhodesia in *World Politics*, Volume 19, Issue 3, p. 378-416.
4. Iordache E., Mihăilescu M., Voicu I. I. Comerț internațional și politici comerciale. *Curs aplicativ*, Editura „Independența Economică”, Pitești, 2010, p.105.
5. Banneheka S., Bystrov I., Sunt sancțiunile economice „ucigași ai creșterii”? În: http://www.upm.ro/facultati_departamente/ea/RePEc/oeconomica/2014/oeconomica1401_01.pdf (vizitat la 22.03.2015).
6. Antoci N. Impactul sancțiunilor economice asupra dezvoltării economiei naționale prin prisma politicilor comunitare. *Materialele Conferinței științifico-practică- internațională „Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană „ IRIM, Chișinău 2015*, p. 68-75 , ISBN 978-9975-56-241-6.
7. Paraschiv D.S. *Sistemul sancțiunilor în dreptul internațional public*, Editura C.H. Beck, București, 2012, 344 p.
8. O’ Sullivan M. *Shrewd Sanctions: Statecraft and state sponsors of terrorism*, Brookings Institution Press, Washington, DC, 2003, 288 p.
9. Antoci N. Foreign trade of republic of Moldova from the perspective of economic sanctions. *Scientific symposium of young researchers*, Ed. a 13-a (April 23-24, 2015) ASEM, 2015, p. 231- 234. ISBN 978-9975-75-748-5.
10. Voiculescu L. Miza sancțiunilor economice dictate de Rusia. MAE: Federația Rusă nu se află în poziția de a „sanționa”, la rândul său, comunitatea internațională. În: <http://www.gandul.info/financiar/miza-sanctiunilor-economice-dictate-de-rusia-mae-federatia-rusa-nu-se-afla-in-pozitia-de-a-sanctiona-la-randul-sau-comunitatea-internationala-13055396> (vizitat la 19 august 2021).
11. EU sanctions against Russia over Ukraine crisis. În: http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm (vizitat la 23.08.2021).
12. Gottemoeller R. The evolution of sanctions in practice and theory. *Survival*, Vol. 49, nr. 4, 2007-2008, p.100.
13. Bonetti S. Distinguishing Characteristics of Degrees of Success and Failure in Economic Sanctions Episode, *Applied Economics*, vol. 30, 1998, p. 805-813.
14. Council Regulation (EC) No 55/2008 of 21 January 2008 introducing autonomous trade preferences for the Republic of Moldova and amending Regulation (EC) No 980/2005 and Commission Decision 2005/924/EC.
15. Pape A.R. Why economic sanctions still do not work. *International Security*, Vol. 23, nr. 1, p. 67-77.
16. Giumelli F., Paul I. The effectiveness of EU sanctions. An analysis of Iran, Belarus, Syria and Myanmar (Burma), E P C Issue Paper No. 76, November 2013.
17. Drăgoi A., Russia - post sancțiuni. Implicații ale tensiunilor cu UE și SUA asupra evoluției economiei în 2014. În: <http://www.iem.ro/fisiere/Sinteze-comunic%C4%83ri/RUSIApost%20sanctiuni.pdf> (vizitat la 15.09.2021).

18. Giumelli F. Coercing, Constraining and Signaling: Explaining UN and EU Sanctions After the Cold War (ECPR Monographs) Paperback – 23. În: <http://www.giumelli.org/coercing-constraining-and-signalling/> (vizitat la 10.08.2021).

19. Canadian Sanctions Related to Russia. În: <http://www.international.gc.ca/sanctions/countries-pays/russia-russie.aspx?lang=eng> (vizitat la 17.08.2021).

20. Lindsay J. Trade Sanctions as Policy Instruments: A Reexamination. International Studies Quarterly, Vol. 30, Nr. 2, Iunie 1986, p.154.

21. Nye J. S. Viitorul puterii, Polirom, Iasi, 2012, 289 p.

Prezentat: 06.10.2021.

E-mail: ntau1@cisr-md.org